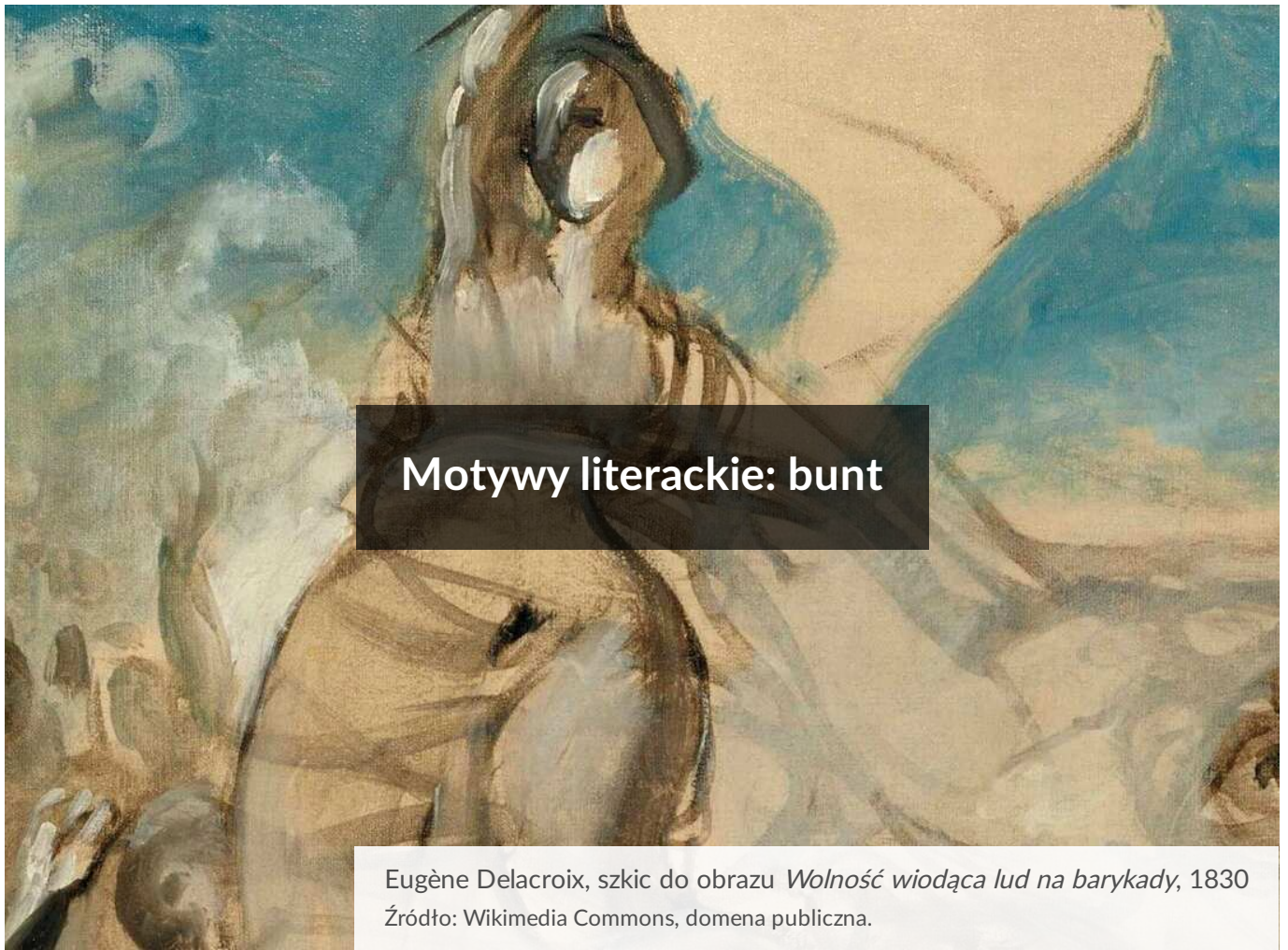


Motywy literackie: bunt

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa myśli
- Mapa myśli
- Dla nauczyciela



Motywy literackie: bunt

Eugène Delacroix, szkic do obrazu *Wolność wiodąca lud na barykady*, 1830
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

“ Buntuję się, więc jestem.

Albert Camus

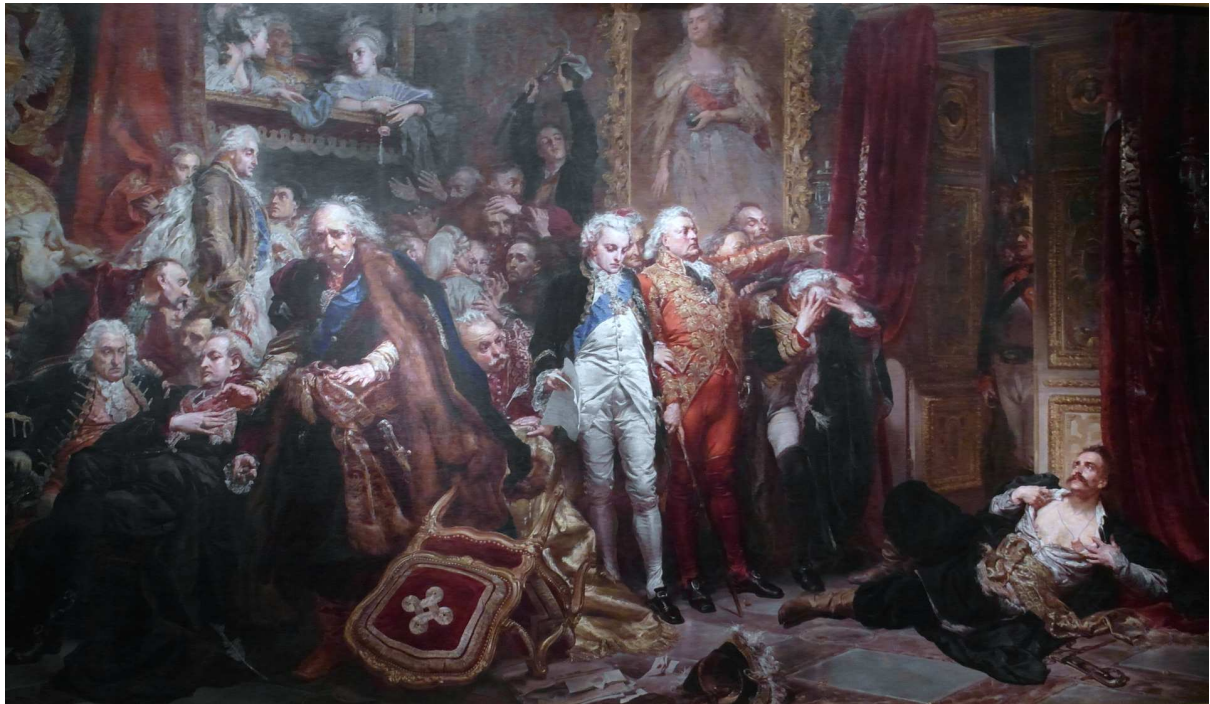
Gdyby prześledzić dzieje naszej cywilizacji, można by wyciągnąć wniosek, że bunt jest wpisany w naturę człowieka. Postawa sprzeciwu towarzyszy nam niemal od chwili narodzin. Mówią o tym mity (np. opowieść o Prometeuszu), jak również opowieści religie (np. biblijna historia Adama i Ewy). Bunt bywa wyrazem wolności i indywidualizmu wtedy, gdy jest podnoszony w słusznej sprawie. Ale może także zamienić się w anarchię i przemoc. Dowodów na to dostarcza nie tylko literatura, ale również (a może przede wszystkim) historia – dzieje powstań i rewolucji.

Twoje cele

- Przypomnisz sobie utwory literackie, w których obecny jest motyw buntu.
- Scharakteryzujesz ujęcia motywu buntu w literaturze i sztuce.
- Wyjaśnisz, z czego wynika różnorodne przedstawianie motywu buntu.

Przeczytaj

Bunt to element ludzkiej natury. Jest również obecny w utworach literackich różnych epok. Skłonność lub potrzeba buntu to nierozdzielna część ludzkiej natury, która dawała swój wyraz w różnych postawach i ruchach społecznych, tak twórczych, jak i destrukcyjnych. Nic więc dziwnego, że kontestacja rzeczywistości jest również obecna w utworach literackich różnych epok.



Rejtan – Upadek Polski, Jan Matejko, 1866 r. Zamek Królewski w Warszawie

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Barok – Pierre Corneille *Cyd*

Napisany na przełomie 1636 i 1637 roku dramat Pierre'a Corneille'a to dzieło wysławiające siłę woli. Ukazuje on jednostkę ludzką, która jest w stanie zbuntować się przeciw ustalonemu porządkowi rzeczy niejako dla samej zasady, w chęci panowania nad swoim losem wbrew wszystkiemu, co zdaje się ograniczać wolność. Człowiek gloryfikowany przez Corneille'a bierze odpowiedzialność za swój sprzeciw, nawet jeśli wybory dokonywane za sprawą ideału pełnego samostanowienia nie zawsze okazują się trafne i dobre w skutkach.

Roderyk (zwany także Cydem) jest synem Diega i narzeczoną Ximeny. Na przeszkodzie szczęściu bohaterów staje zatarg między ich ojcami. Diego wszczyna kłótnię z Gomezem, ojcem Ximeny, która kończy się dla Diega zniewagą. Roderyk musi go pomścić, stacza więc z Gomezem pojedynek i zabija go. Ximena udaje się do króla z prośbą o wymierzenie kary dla zabójcy swego ojca. W tym samym czasie pod bramy Sewilli, gdzie rozgrywa się akcja

sztuki, docierają wojska wrogich Maurów. Roderyk, chcąc uciec przed gniewem króla i odpokutować swój czyn, rzuca się w wir walki, w której wykazuje się wielką odwagą i dokonuje niezwykłych czynów. Król przebacza Roderykowi i pragnie, aby to samo uczyniła Ximena. Dziewczyna jest jednak nieprzejednana, występuje przeciwko życzeniu władcy i skłania Sanktego, aby w jej imieniu bronił honoru rodziny. Pojedynek kończy się zwycięstwem Roderyka i tryumfem miłości, ponieważ Ximena oddaje w końcu Cydowi swoją rękę. Najważniejszym problemem tragikomedii jest konflikt pomiędzy honorem a miłością. Roderyk i Ximena kochają się, jednak w ich systemie wartości to nie miłość, ale honor i dobre imię rodziny stoją na pierwszym miejscu. I kiedy sytuacja zmusza ich, aby dali świadectwo zasadom, które wyznają, nie wahają się wystąpić przeciw królowi (Ximena), ani poświęcić osobistego szczęścia.

Romantyzm – Johan Wolfgang Goethe *Faust*

Dramat niemieckiego pisarza został oparty na historii życia autentycznej postaci – naukowca i szarlatana z przełomu XV i XVI w., doktora Fausta. W utworze Goethego jest on wybitnym uczonym, który zgłębił wszystkie dostępne człowiekowi tajniki wiedzy. Zdaje sobie sprawę, że w poszukiwaniu prawdy zaszedł najdalej spośród wszystkich ludzi, ale ma także bolesną świadomość, że nie posiadał prawdziwej wiedzy. Aby to osiągnąć, zawiera pakt z szatanem – Mefistofešem, nie zdając sobie sprawy, że zostaje wplątany w walkę między dobrem a złem. Bóg zawarł bowiem zakład z Mefistofešem o duszę Fausta. Podpisanie cyrografu zdaje się otwierać przed Faustem nieograniczone możliwości poznania i szczęścia, ale równocześnie oznacza sprzeniewierzenie się Bogu, bunt wobec Jego zamysłu, który dotyczy wszystkich ludzi mierzących się ze swoją ograniczoną naturą.

Faust nie osiąga spełnienia ani w miłości, ani w twórczych dążeniach. Jego związek z Małgorzatą prowadzi do nieszczęścia (dziewczyna zabija własne dziecko i zostaje za to powieszona), a posiadanie najpiękniejszej kobiety świata, Heleny Trojańskiej, także okazuje się mrzonką. Również w niwecz obracają się praca dla innych i projekt zbudowania idealnego społeczeństwa. A jednak, mimo błędów Fausta i jego buntowniczej postawy Bóg wybacza mu, ocala go i zbawia. Dzieje się tak dlatego, że żył on według zasady: „Kto wiecznie dążąc się trzyma, tego możemy wybawić”.

Młoda Polska – Stanisław Wyspiański *Wesele*

Dzieło Wyspiańskiego przedstawia szczególną realizację interesującego nas motywu, ponieważ obserwujemy w nim... bunt bez buntu.

Oparty na autentycznych wydarzeniach dramat rozgrywa się podczas nocy weselnej (Lucjana Rydla i Jadwigi Mikołajczykówny) w podkrakowskich Bronowicach. Realne wydarzenia i postaci stają się dla autora kanwą do zbudowania dramatu symbolicznego. Jego głównym tematem jest swoista wiwisekcja polskiego społeczeństwa na progu XX w.

Polacy, których przedstawia Wyspiański, są zniewoleni zarówno w wymiarze politycznym, jak i duchowym. Dotyczy to szczególnie inteligencji, która powinna przewodzić innym klasom i pchnąć je do działania. Symbolem walki o wolność polityczną jest złoty róg, który Wernyhora oddaje w ręce Gospodarza. Dźwięk tego rogu ma być sygnałem do walki. Gospodarz przekazuje instrument Jaśkowi, aby zwołał wici, ten jednak gubi go. Chłopi bezskutecznie czekają na sygnał do walki. Konkluzja autora jest druzgocąca: ani chłopi, ani inteligencja nie są zdolni do podjęcia walki-buntu. Marzenie o wolności pozostaje mrzonką.

Współczesność – Andrzej Bursa *Nauka chodzenia*

Podmiot liryczny wiersza opowiada o swojej nauce chodzenia, o tym, jak pozbył się „fałszywego” przekonania, że najlepsza jest postawa stojąca. Kontrast pomiędzy zachowującym pionową postawę podmiotem a innymi ludźmi (wybierającymi postawę poziomą) doprowadza nas ku zrozumieniu sensu wiersza. To opowieść o buncie i chęci zachowania swojej indywidualności, niezgodzie na bylejakość i przyziemność, na postawę, którą wyrażają słowa „w życiu trzeba się czołgać czołgać”. Zakończenie jest ironiczne, bowiem podmiot liryczny „kładzie się na płask” i na nowo uczy się „chodzić po świecie”. Bunt okazał się chwilowy, zwyciężył [konformizm](#).

Słownik

konformista

(łac. *conformo* – nadaję kształt) człowiek, który bezkrytycznie podporządkowuje się normom, wartościom i poglądom uznanym za obowiązujące w danej grupie

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj mapę myśli przedstawiającą różne realizacje motywu buntu. Wybierz kilka tekstów spośród wymienionych w multimedium, a następnie określ funkcje tego motywu w każdym z tych przypadków.

Polecenie 2

Wyjaśnij, z czego wynika i czemu służy tak różnorodne przedstawianie motywu buntu w literaturze różnych okresów i kręgów kulturowych.

Mapa myśli

Polecenie 1

Na podstawie mapy myśli zapisz cechy wspólne i różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami buntu, odwołując się do podanych przykładów literackich i filmowych.

Polecenie 2

Napisz pracę argumentacyjną na temat: „Życie człowieka często łączy się z buntem”. W swojej pracy odwołaj się do jednej lektury obowiązkowej oraz jednej dowolnej i przywołaj co najmniej jeden kontekst interpretacyjny.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij sens słów Alberta Camusa zacytowanych w mapie myśli: „Bunt wychodzi od *nie*, które ma oparcie w *tak*, rewolucja od negacji absolutnej i zgody na każdą niewolę, byle powstało *tak* odniesione do końca czasów; pierwszy jest twórczy, druga nihilistyczna, pierwszy oddany kreacji potęgującej istnienie, druga produkcji”. Wskaż, jaką formę sprzeciwu pisarz ocenia pozytywnie.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z wybranym dziełem filmowym lub malarskim wskazanym w mapie myśli i opisz, w jaki sposób zostaje w nim przedstawiony bunt.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Motywy literackie: bunt

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przypomni sobie utwory literackie, w których obecny jest motyw buntu;
- scharakteryzuje ujęcia motywu buntu w literaturze i sztuce;
- wyjaśni, z czego wynika różnorodne przedstawianie motywu buntu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- z użyciem komputera;
- WebQuest.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Na dwa tygodnie przed planowaną lekcją nauczyciel zapowiada, że klasa będzie pracowała metodą WebQuestu. Przedstawia uczniom temat przyszłych zajęć: Motywy literackie: bunt. Dzieli klasę na zespoły i przydziela im tematy prezentacji do przygotowania:

- Realizacja motywu buntu w baroku.
- Realizacja motywu buntu w romantyzmie.
- Realizacja motywu buntu w Młodej Polsce.
- Realizacja motywu buntu we współczesności.

Nauczyciel informuje uczniów, że zespoły powinny podzielić się obowiązkami tak, żeby każdy uczestnik zajęć miał swoje zadanie. Jako źródła wskazuje materiał Motywy literackie: śmierć, inne materiały na portalu epodreczniki.pl, zbiory cyfrowe: Polona, Ninateka, Filmoteka Narodowa oraz inne portale gromadzące sprawdzone

i opracowane zgodnie ze standardami treści. Uczniowie powinni skupić się na źródłach internetowych, ponieważ na tym polega metoda WebQuestu.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”.

Faza realizacyjna:

1. Zespoły przystępują do prezentacji efektów pracy. Grupy kolejno przedstawiają swoje tematy. Należy narzucić limit czasowy dla pojedynczej prezentacji tak, by każdy zespół miał okazję zaprezentować swój temat. Po zakończonej prezentacji każdej grupy wybrana lub chętna osoba wskazuje mocne i słabe strony wystąpienia.
2. Uczniowie, korzystając ze zdobytych informacji oraz mapy myśli wybierają kilka tekstów spośród wymienionych w multimedium, a następnie określają funkcje tego motywu w każdym z tych przypadków. Następnie zapisują cechy wspólne i różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami buntu, odwołując się do podanych przykładów literackich i filmowych.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie spośród tekstów omówionych w sekcji „Przeczytaj” wybierają jeden i określają funkcję motywu buntu, jaki się w nim pojawia.
2. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij, z czego wynika i czemu służy tak różnorodne przedstawianie motywu buntu w literaturze różnych okresów i kręgów kulturowych.

Materiały pomocnicze:

- Nosowska Dorota, *Słownik motywów literackich*, Bielsko-Biała 2004.
- <http://klubfilmowy.com/kino-sie-buntuje/>

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimedium z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.